

BIỂN, ĐẢO VIỆT NAM

QUAN ĐIỂM CỦA NHẬT BẢN TẠI BIỂN ĐÔNG VÀ HÀM Ý ĐỐI VỚI CHIẾN LƯỢC CỦA TRUNG QUỐC

Nguyễn Thanh Minh*

1. Quan điểm và mục tiêu của Nhật Bản đối với Biển Đông

Quan điểm và mục tiêu xuyên suốt của Nhật Bản đối với vấn đề Biển Đông là duy trì hòa bình, đảm bảo an ninh tự do hàng hải quốc tế. Các phương tiện truyền thông toàn cầu đưa tin về các hoạt động cải tạo các bãi đá đơn phương của Trung Quốc ở Trường Sa đã khiến Nhật Bản tỏ rõ thái độ của mình. Chính phủ Nhật Bản đã nhanh chóng xác định các hành động của Trung Quốc là vi phạm UNCLOS và coi chính sách của Trung Quốc ở Biển Đông là một nỗ lực nhằm thay đổi nguyên trạng bằng vũ lực. Nhật Bản cũng ủng hộ lập trường của Mỹ đối với các hành động phiêu lưu mạo hiểm quyết đoán của Trung Quốc ở Biển Đông và các hoạt động thực hiện quyền tự do hàng hải của Mỹ. Bất chấp những giới hạn quân sự của nước này, Nhật Bản có thể tiến hành một số hành động hỗ trợ sự ổn định ở Biển Đông.⁽¹⁾ Mọi bất đồng mâu thuẫn về tranh chấp chủ quyền trên biển phải được giải quyết dựa trên luật pháp quốc tế, luật biển quốc tế bằng biện pháp hòa bình.⁽²⁾

1.1. Quan điểm của Nhật Bản về Biển Đông

Ngày 12/7/2016, sau khi Tòa án Trọng tài thường trực quốc tế - PCA⁽³⁾ ra phán quyết về vụ kiện Philippines với Trung Quốc liên quan tới tranh chấp ở Biển Đông, Bộ trưởng Bộ Ngoại giao Nhật Bản Fumio Kishida ra tuyên bố, phán quyết của PCA là phán quyết cuối cùng và mang tính ràng buộc pháp lý, theo đó các bên liên quan phải tuân thủ phán quyết này. Ngoại trưởng Kishida nêu rõ: *Nhật Bản kiên định ủng hộ việc tôn trọng quy định luật pháp và sử dụng các biện pháp hòa bình, không sử dụng hoặc đe dọa sử dụng vũ lực trong giải quyết các tranh chấp trên biển.*⁽⁴⁾

Ngoài ra, trong cuộc hội đàm với Ngoại trưởng Trung Quốc Vương Nghị bên lề Hội nghị AMM 49, Ngoại trưởng Nhật Bản Fumio Kishida đã hỏi thúc Bắc Kinh chấp nhận và tuân thủ phán quyết của PCA, đồng thời bày tỏ quan ngại của Nhật Bản về tình hình Biển Đông hiện nay, hy vọng Trung Quốc sẽ tránh những hành động có thể làm leo thang căng thẳng tại vùng biển tranh chấp. Sách Trắng quốc phòng Nhật Bản năm 2016 nêu rõ các hoạt động hiện tại của Trung Quốc tại Biển Đông là cây quyền, hành động đơn phương, hướng tới việc đặt các nước vào

* Bộ Tư lệnh Cảnh sát biển Việt Nam.

việc đã rồi trên vùng biển đang có sự tranh chấp chủ quyền, quyền chủ quyền và quyền tài phán.

1.2. Mục tiêu cơ bản của Nhật Bản đối với Biển Đông

- *Thúc đẩy quốc tế hóa vấn đề Biển Đông*: Thực tế cho thấy, Nhật Bản đã đưa ra lời kêu gọi các bên thực hiện nghiêm *quyền tự do hàng hải, hàng không* trên Biển Đông, ủng hộ các nước ASEAN đấu tranh chống sự xâm phạm chủ quyền của Trung Quốc tại các đảo, bãi đá, thúc đẩy ASEAN hóa, quốc tế hóa sâu rộng vấn đề Biển Đông trên các diễn đàn song phương và đa phương. Trong những chuyến thăm đến các nước ASEAN, Thủ tướng Nhật Bản Shinzo Abe đều chủ động thảo luận các vấn đề tự do hàng hải, hàng không cũng như tình hình an ninh Biển Đông. Trong quan hệ ngoại giao với một số nước có liên quan đến tranh chấp chủ quyền, quyền chủ quyền và quyền tài phán trên Biển Đông với Trung Quốc như Philippines, Việt Nam, Indonesia..., Nhật Bản đều kêu gọi xây dựng mạng lưới quan hệ với mắt xích là vấn đề biển.

Ngoài các nước ASEAN, trong quan hệ với các nước có chung lợi ích trên Biển Đông như Australia, Ấn Độ, Anh..., Nhật Bản luôn tìm sự đồng thuận thông qua việc chia sẻ các giá trị như tự do, dân chủ, pháp chế trên biển. Ngoài quan hệ song phương, gần như trong mọi diễn đàn quốc tế có thể tận dụng, Nhật Bản đều cố gắng thúc đẩy quốc tế hóa vấn đề Biển Đông. Trong các hội nghị G7, G20, Hội nghị cấp cao Đông Á - EAS,⁽⁵⁾ hội nghị giữa Nhật Bản và các nước châu Á - Thái Bình Dương, Nhật Bản đưa vấn đề *bảo vệ luật quốc tế*,⁽⁶⁾ *bảo vệ tự do hàng hải, hàng không* để đưa tranh chấp chủ quyền, quyền chủ quyền và quyền tài phán ở Biển Đông vào chương trình hội nghị. Đồng thời lên tiếng yêu cầu các nước liên quan xác định rõ quyền lợi biển của mình trên cơ sở luật pháp quốc tế, ủng hộ việc nhanh chóng đề ra Bộ Quy tắc ứng xử của các bên ở Biển Đông - COC, phê phán hoạt động bồi đắp và xây dựng hạ tầng của Trung Quốc tại một số đảo đá ở quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa.

- *Giúp các nước ASEAN đòi quyền lợi, nâng cao năng lực phòng thủ trên biển*: Một mặt, Nhật Bản hỗ trợ trang bị cho các nước liên quan trực tiếp tranh chấp ở Biển Đông như Việt Nam, Philippines tăng cường khả năng cảnh báo trên biển của các nước này, xây dựng lực lượng tiền duyên kiểm chế Trung Quốc.⁽⁷⁾ Trong Hội nghị Thượng đỉnh An ninh châu Á - Đối thoại Shangri-La năm 2014, Thủ tướng Nhật Bản Shinzo Abe tuyên bố, phải *chi viện* trên thực tế để Việt Nam, Philippines, Malaysia xây dựng năng lực quân sự và chấp pháp trên biển. Nhằm nâng cao khả năng phòng thủ biển của các nước ASEAN, Nhật Bản đã kết hợp các khoản hỗ trợ như viện trợ phát triển chính thức - ODA, đào tạo nâng cao khả năng do Lực lượng Phòng vệ Nhật Bản - JSDF⁽⁸⁾ tổ chức, hợp tác về trang bị phòng thủ, để không ngừng trợ giúp các nước này.

Mặt khác, Nhật Bản thông qua các hình thức huấn luyện, diễn tập quân sự chung với các nước ASEAN để nâng cao khả năng quân sự và chấp pháp trên biển của các nước này, đồng thời giúp cho quân đội Nhật Bản thông thạo tình hình thực tế trong khu vực Biển Đông, nhằm thử nghiệm cho việc tuần tra, giám sát của Nhật Bản tại khu vực biển này. Trong tháng 5 và tháng 6 năm 2015, tàu chiến của Nhật Bản và Philippines nhiều lần tiến hành diễn tập chung tại vùng biển của Philippines. Tháng 8 năm 2015, Nhật Bản, Mỹ và Philippines tiến hành diễn tập cứu trợ nhân đạo tại vịnh Subic. Đối với Việt Nam, tháng 5 năm 2015 đã có 02 máy bay tuần tra trên biển P-3C của Nhật Bản lần đầu đến Đà Nẵng, tháng 11 năm 2015 Việt Nam và Nhật Bản đã đạt được nhận thức chung về việc tàu chiến của Nhật Bản có thể cập cảng Cam Ranh. Gần đây nhất, ngày 20/5/2017, tàu khu trục của Nhật Bản Sazanami 113 với khả năng phòng không, sẵn ngầm và chống tàu chiến mặt nước đối phương - đã cập cảng Cam Ranh (Khánh Hòa) tham gia chương trình Đối tác Thái Bình Dương.

- *Củng cố mối quan hệ đồng minh Nhật - Mỹ*: Nhật Bản coi quan hệ đồng minh Nhật - Mỹ là khuôn khổ cơ chế *hợp pháp* cho việc can dự quân sự vào Biển Đông. Tuy nhiên, xét trên phương diện là đồng minh chiến lược, Mỹ sẽ bảo vệ Nhật Bản trong bất kỳ tình huống nào, nếu Nhật Bản bị tấn công. Vấn đề Biển Đông giữa Mỹ và Nhật Bản có chung quan điểm là duy trì tự do hàng hải và hàng không quốc tế, giải quyết tranh chấp bằng biện pháp hòa bình. *Chiến lược bảo đảm an ninh quốc gia* của Nhật Bản chỉ rõ: Thất chặt quan hệ đồng minh với Mỹ thông qua việc sửa đổi Văn bản Chỉ đạo hợp tác quốc phòng Nhật Bản - Mỹ vào tháng 4/2015, với cơ chế mới tăng cường sự phối hợp một cách toàn diện, trong đó có cả việc đánh giá môi trường an ninh, lên kế hoạch ứng phó với mọi tình huống và kế hoạch phối hợp hành động thực tế, đồng thời mở rộng phương diện và phạm vi hợp tác quốc phòng. Bên cạnh đó, Nhật Bản khẳng định ủng hộ chiến lược *tái cân bằng* của Mỹ tại châu Á.⁽⁹⁾ Ngay trước thềm chuyến thăm châu Á của Ngoại trưởng Rex Tillerson, chính quyền Tổng thống Trump tuyên bố chính sách tái cân bằng hay xoay trục của Mỹ tại khu vực sẽ có công thức mới. “*Xoay trục, tái cân bằng... đó là cụm từ được dùng để mô tả chính sách châu Á của chính quyền cũ. Tôi nghĩ các bạn có thể kỳ vọng chính quyền mới sẽ có công thức riêng*”, quyền Trợ lý ngoại trưởng phụ trách Đông Á - Thái Bình Dương Susan Thornton phát biểu trong cuộc họp báo hôm 14/3/2017. Tuy nhiên, thực tế cho thấy chiến lược mới vẫn chưa được thảo luận chi tiết, thậm chí chính quyền Tổng thống Trump vẫn chưa hoàn toàn chắc chắn sẽ tìm ra *công thức riêng*.⁽¹⁰⁾

Do đó, đảm bảo an ninh tự do hàng hải và hàng không trên Biển Đông là vấn đề cơ bản, không để bất cứ một thế lực nào tuyên bố vùng nhận diện phòng không⁽¹¹⁾ và đe dọa đến tự do hàng hải quốc tế. Sự phối hợp và hợp tác Nhật - Mỹ trong vấn đề Biển Đông còn biểu hiện ở việc giúp đỡ các nước hữu quan xây dựng

năng lực phòng thủ. Ví dụ, nhằm giúp Philippines nâng cao khả năng đối phó với Trung Quốc trên biển, hai nước phân công rõ ràng, Mỹ chịu trách nhiệm cung cấp vũ khí, trang bị cho lực lượng vũ trang Philippines, Nhật Bản cung cấp trang bị cho lực lượng chấp pháp bảo vệ bờ biển Philippines.

- *Giành thế chủ động trong tranh chấp lãnh thổ với Trung Quốc, kiểm chế Trung Quốc trên nhiều phương diện:* Nhật Bản và Trung Quốc có tranh chấp lâu dài ở biển Hoa Đông, đặc biệt là quần đảo Senkaku/Điếu Ngư. Nhật Bản cho rằng, nếu Trung Quốc kiểm soát được Biển Đông thì sẽ gây ảnh hưởng bất lợi đối với tranh chấp quần đảo Senkaku/Điếu Ngư. Mục đích chiến lược của Nhật Bản là hình thành thế phối hợp tác chiến hai cánh Biển Đông và biển Hoa Đông, gây *cản trở* cho Trung Quốc trong việc giải quyết tranh chấp trên biển Hoa Đông. Bên cạnh đó, Nhật Bản cũng mong muốn việc hỗ trợ các nước ASEAN đòi quyền lợi ở Biển Đông, để đổi lại sự ủng hộ của các nước này đối với Nhật Bản trong vấn đề biển Hoa Đông. Tạo mối liên kết với các nước Đông Nam Á trong vấn đề tranh chấp trên biển, Nhật Bản muốn Trung Quốc phải đối phó đồng thời *trên cả hai mặt trận* biển Hoa Đông và Biển Đông. Đồng thời đây cũng được cho là hành động kiểm chế sự trỗi dậy của Trung Quốc trong khu vực và trên thế giới. Nhật Bản muốn nhân vấn đề Biển Đông, tìm kiếm sự ủng hộ từ các nước ASEAN đòi quyền lợi ở Biển Đông, đẩy mạnh viện trợ cho các nước này về kinh tế và quân sự, qua đó nâng cao hơn nữa ảnh hưởng của mình trong khu vực, từng bước gia tăng sự phụ thuộc chiến lược của các nước vào Nhật Bản, qua đó xây dựng liên minh chiến lược biển do Nhật Bản dẫn dắt để đối phó với Trung Quốc. Nhật Bản xác định tầm quan trọng của Biển Đông và thực hiện hợp tác an ninh truyền thống đối với các nước ASEAN, nhất là các nước xung quanh Biển Đông, chính vì vậy, ngày 01/7/2014, Chính phủ Nhật Bản thông qua nghị quyết dỡ bỏ những rào cản hiến pháp từng ngăn quân đội nước này tham chiến ở nước ngoài kể từ sau Chiến tranh thế giới thứ 2. Động thái này của Nội các Nhật Bản cho phép nước này thực thi quyền phòng vệ tập thể hoặc hỗ trợ các quốc gia có quan hệ gần gũi khi bị tấn công. Bộ Quốc phòng Nhật Bản sẵn sàng cử lực lượng hỗ trợ quân đội các nước ASEAN xây dựng năng lực để có thể kiểm chế việc Trung Quốc không ngừng đẩy mạnh hoạt động tại Biển Đông.⁽¹²⁾

- *Nâng cao vị thế và tầm ảnh hưởng của Nhật Bản ở khu vực Đông Nam Á:* Một mục tiêu quan trọng của Nhật Bản khi can dự vào vấn đề Biển Đông chính là tăng cường sự ảnh hưởng của nước này vào khu vực Biển Đông, nâng cao quyền phát ngôn và khả năng can dự của mình đối với cục diện an ninh khu vực, xây dựng hình ảnh nước lớn ở khu vực. Những năm qua, cùng với sự đột phá không ngừng của Nhật Bản đối với hiến pháp hòa bình, đặc biệt là sau khi nói lỏng nguyên tắc xuất khẩu vũ khí, Nhật Bản đã tích cực bán vũ khí cho các nước Đông Nam Á, một

mặt nâng cao thực lực quân sự của nước này, giúp đối phó với Trung Quốc đang không ngừng trở dậy, mặt khác thông qua việc bán vũ khí, không ngừng củng cố, nâng cao vị thế và tầm ảnh hưởng của Nhật Bản ở khu vực này.

Phát biểu tại Hội nghị Thượng đỉnh Đông Á năm 2016,⁽¹³⁾ Thủ tướng Nhật Bản Shinzo Abe nhấn mạnh tầm quan trọng của trật tự trên biển dựa trên luật pháp quốc tế. Thủ tướng Shinzo Abe cho rằng: Trong nhiều tháng trở lại đây, trên Biển Đông và biển Hoa Đông, Nhật Bản lo ngại sâu sắc về những hoạt động đơn phương thay đổi hiện trạng tiếp tục diễn ra. Kiểm soát theo luật là nguyên tắc chung phải được quán triệt trong cộng đồng quốc tế, các bên liên quan cần kiểm chế các hành động gia tăng căng thẳng khu vực, nên theo đuổi giải quyết hòa bình dựa trên luật pháp quốc tế, trong đó có Công ước Liên Hiệp Quốc về Luật Biển năm 1982.⁽¹⁴⁾

2. Biện pháp can dự của Nhật Bản vào khu vực Biển Đông

2.1. Mở rộng sự hiện diện và củng cố quan hệ quốc phòng

Đầu tiên, Nhật Bản mở rộng sự hiện diện ở Biển Đông thông qua các sáng kiến như: Lực lượng Phòng vệ Biển Nhật Bản⁽¹⁵⁾ gọi tắt là JMSDF tới thăm các quốc gia thành viên ASEAN hoặc tham gia các cuộc tập trận song phương, đa phương. Trong tháng 3 năm 2016, một tàu của JMSDF đã cập cảng Malaysia để tham gia những đợt tập trận huấn luyện thân thiện với lực lượng hải quân Malaysia. Tiếp theo, tháng 4 năm 2016 tàu ngầm Oyashio cùng tàu khu trục Ariake và Setogiri đã cập cảng tại vịnh Subic của Philippines trong chuyến thăm đầu tiên trong vòng 15 năm qua. Tiếp đó, Ariake và Setogiri cũng lần đầu tiên tới vịnh Cam Ranh của Việt Nam. Trong khoảng thời gian đó, tàu khu trục cỡ lớn Ise lần đầu tiên vượt qua Biển Đông, tham gia hoạt động đánh giá các hạm đội quốc tế và tập trận đa phương ở vùng biển của Indonesia.

Ngày 13/7/2016, cuộc tập trận chung giữa Cảnh sát biển Nhật Bản JCG⁽¹⁶⁾ và Cảnh sát biển của Philippines PCG⁽¹⁷⁾ đã diễn ra ngoài khơi vịnh Manila, đúng một ngày sau khi PCA công bố phán quyết về việc Philippines khởi kiện Trung Quốc về những tuyên bố chủ quyền phi lý tại Biển Đông. Dù quan điểm của hai nước về cuộc tập trận là không nhằm vào Trung Quốc và vấn đề Biển Đông, nhưng tính thời điểm của nó cho thấy rõ ràng đây là một phản ứng có liên quan. Bên cạnh đó, JMSDF cũng đã tham gia tập trận cùng Mỹ và Australia vào tháng 2 năm 2016 ở vùng biển của Singapore, và vào tháng 4 năm 2016 ở vùng biển lân cận của Indonesia.

Thực tế cho thấy, Nhật Bản cũng đang tiến hành các bước đi nhằm tăng cường sự hiện diện trong khu vực thông qua các hoạt động khác như tham gia các khuôn khổ đa phương. Điển hình là việc Nhật Bản đã cử một đội ngũ khá lớn Lực lượng phòng vệ quốc gia⁽¹⁸⁾ tham gia vào cuộc tập trận an ninh hàng hải chung được tổ chức bởi Hội nghị Bộ trưởng Quốc phòng ASEAN mở rộng gọi tắt là ADMM+⁽¹⁹⁾

diễn ra ở vùng biển và không phận giữa Brunei và Singapore. Ngoài việc mở rộng sự hiện diện, Nhật Bản còn tăng cường quan hệ đối tác với các nước ASEAN thông qua hỗ trợ xây dựng năng lực và hợp tác về thiết bị quốc phòng. Trong bài phát biểu tại Trung tâm Nghiên cứu Chiến lược Quốc tế - CSIS⁽²⁰⁾ tại Washington ngày 15/9/2016, Bộ trưởng Quốc phòng Nhật Bản Tomoni Inada cho biết, Nhật Bản sẽ tăng cường can dự vào Biển Đông thông qua việc tuần tra chung với Mỹ và tập trận song phương, đa phương với các nước trong khu vực.

2.2. Hỗ trợ vũ khí và trang bị cho các nước trong khu vực

Nhật Bản quyết định thông qua viện trợ ODA để cung cấp cho Philippines 12 tàu chiến, trong đó có tàu tuần tra cỡ lớn 1.000 tấn, nhằm giúp Philippines nâng cao năng lực bảo vệ trên biển. Tháng 7/2016, Nhật Bản cũng lần đầu tiên hỗ trợ Philippines bảo trì động cơ diesel cho tàu hải quân. Ngày 18/8/2016, Philippines đã nhận được 10 tàu tuần duyên của Nhật Bản.

Ngày 31/7/2014, Chính phủ Nhật Bản đã quyết định cung cấp cho Việt Nam 06 tàu, trong đó gồm 02 tàu kiểm ngư của Cơ quan Ngư nghiệp Nhật Bản và 04 tàu còn lại là tàu đánh cá thương mại, theo như một phần trong gói viện trợ không hoàn lại. Ngoài ra, Nhật Bản cũng sẽ cung cấp xuồng cứu sinh và các trang bị, thiết bị khác, trị giá 500 triệu yên cho Việt Nam. Ngoài việc chuyển giao 06 tàu đã qua sử dụng, Nhật Bản còn tiến hành đàm phán về việc cung cấp tàu mới cho Hải quân Việt Nam trong tương lai gần.

Tại Lễ kỷ niệm 63 năm ngày thành lập Lực lượng Phòng vệ Nhật Bản tối ngày 07/7/2017, Đại sứ Đặc mệnh Toàn quyền Nhật Bản tại Việt Nam Kunio Umede nhấn mạnh tháng 6 năm 2017, tại Hội đàm cấp cao giữa Thủ tướng Nguyễn Xuân Phúc và Thủ tướng Shinzo Abe, hai nước đã khẳng định tăng cường phối hợp hơn nữa trên cả lĩnh vực quốc phòng, an ninh với tư cách là các đối tác tin cậy cùng chia sẻ nhiều lợi ích chiến lược chung. Nhật Bản và Việt Nam đã và đang triển khai các nội dung hợp tác sâu rộng trên các lĩnh vực như trao đổi đoàn cấp cao, nhất là đoàn Bộ trưởng Bộ Quốc phòng, tham vấn cán bộ thực hiện, hỗ trợ nâng cao năng lực, hợp tác trang bị, công nghệ quốc phòng.⁽²¹⁾

3. Tác động đối với Trung Quốc

Trong xu thế vừa hợp tác vừa cạnh tranh và vừa kiềm chế lẫn nhau, thì quan điểm của Nhật Bản đối với Biển Đông sẽ có những tác động nhất định đối với Trung Quốc trên nhiều giác độ khác nhau.

3.1. Tác động đối với ngoại giao

Vấn đề Biển Đông là một trong những nguyên nhân tác động đến lòng tin chính trị giữa Trung Quốc và một số nước ASEAN. Việc giải quyết vấn đề Biển

Đông một cách công bằng, hợp lý sẽ trở thành mắt xích quan trọng để hai bên tăng cường lòng tin chính trị và triển khai quan hệ hợp tác an ninh trong khuôn khổ *Cộng đồng chung vận mệnh Trung Quốc - ASEAN*. Để giải quyết vấn đề Biển Đông một cách *hòa bình*, Trung Quốc đã đưa ra *tư tưởng tiếp cận kép* với nội dung cơ bản nhất quán từ trước đến nay của Trung Quốc là giải quyết song phương với những nước có tranh chấp chủ quyền với Trung Quốc và Trung Quốc cùng ASEAN gìn giữ hòa bình ở khu vực Biển Đông.

3.2. Tác động đối với quân sự

Là một cường quốc về công nghệ trên thế giới và là cường quốc biển tại khu vực châu Á-Thái Bình Dương, sự giúp đỡ của Nhật Bản về trang bị và kỹ thuật quân sự cho các nước như Philippines, Việt Nam cũng như việc huấn luyện, tiến hành diễn tập quân sự chung sẽ tăng cường khả năng quân sự của các nước này, gia tăng xu thế nâng cao sức mạnh quốc phòng của các nước có liên quan đến Biển Đông trong khu vực Đông Nam Á, qua đó gia tăng áp lực an ninh quân sự đối với Trung Quốc. *Chiến lược bảo đảm an ninh quốc gia* của Nhật Bản quy định, Nhật Bản sẽ *đứng trên quan điểm chủ nghĩa hòa bình tích cực, thông qua trang bị phòng thủ linh hoạt, tích cực tham gia hợp tác quốc tế và đóng góp cho hòa bình khu vực, thay thế 3 nguyên tắc xuất khẩu vũ khí bằng 3 nguyên tắc chuyển giao công nghệ và trang bị phòng thủ*, nâng cao sức mạnh quân sự Nhật Bản thông qua trang bị vũ khí *sử dụng linh hoạt, khiến Nhật Bản có thể chuyển giao trang bị quân sự thuận tiện hơn, không chỉ cho Philippines mà còn các nước khác trong khu vực Biển Đông như Indonesia v.v...*⁽²²⁾ Cùng với việc nói lỏng quy định cấm xuất khẩu vũ khí, các quan chức của Nhật Bản cũng cam kết rằng, việc xuất khẩu vũ khí của nước này sẽ được kiểm soát chặt chẽ, bảo đảm số vũ khí đó không rơi vào tay các nhóm khủng bố hay được chuyển đến các khu vực đang có chiến tranh. Theo quy định này, Nhật Bản chỉ có thể xuất khẩu vũ khí cho các nước, nếu số vũ khí đó được sử dụng vào việc gìn giữ hòa bình và hỗ trợ nhân đạo, như trong trường hợp thực hiện các sứ mệnh gìn giữ hòa bình của Liên Hiệp Quốc. Theo các nhà quan sát, với các cơ sở công nghiệp và công nghệ tiên tiến, Nhật Bản chắc chắn sẽ trở thành quốc gia xuất khẩu vũ khí hiện đại đáng kể và là đối thủ đáng gờm trong lĩnh vực chế tạo, xuất khẩu vũ khí trên thế giới.⁽²³⁾ Điều này sẽ thúc đẩy chạy đua quân sự tại khu vực Biển Đông. Bên cạnh đó, Biển Đông có ý nghĩa địa kinh tế vô cùng quan trọng đối với an ninh thương mại trên biển của Trung Quốc. Mặc dù phương hướng chính sách và biện pháp thực hiện của Nhật Bản đối với vấn đề Biển Đông sẽ góp phần đảm bảo an ninh hàng hải, duy trì hòa bình, nhưng quan điểm và sự can dự của Nhật Bản chắc chắn làm Trung Quốc quan ngại do những khác biệt giữa hai bên.

3.3. Kiểm chế việc hiện thực hóa “Con đường Tơ lụa trên biển” của Trung Quốc

Về chiến lược, việc Nhật Bản can thiệp vào giải quyết các tranh chấp chủ quyền ở Biển Đông cũng như can dự ngày càng sâu vào vấn đề này là nhằm kiểm chế sự trỗi dậy của Trung Quốc. Đông Nam Á là khu vực nằm trong trục “*Con đường Tơ lụa trên biển thế kỷ XXI*”, có vai trò quan trọng đối với việc triển khai xây dựng con đường này cũng như sáng kiến “*Một vành đai - Một con đường*” của Trung Quốc. Việc Nhật Bản nêu *thuyết về mối đe dọa từ Trung Quốc* từ hành động thực tiễn của Trung Quốc trên Biển Đông và biển Hoa Đông trong các nước ASEAN sẽ làm giảm lòng tin của các nước này với Trung Quốc, đồng thời có tác động đến việc phát triển quan hệ đối tác chiến lược toàn diện Trung Quốc - ASEAN. Trong bối cảnh vùng biển Hoa Đông đang có tranh chấp chủ quyền giữa Nhật Bản và Trung Quốc ở quần đảo Senkaku/Điếu Ngư, việc tranh chấp khó đi đến giải quyết dứt điểm vì hai bên đều khẳng định chủ quyền. Chính vì vậy, Nhật Bản tăng cường hợp tác với ASEAN, nhất là những nước có liên quan ở Biển Đông để kiểm chế việc Trung Quốc dùng vũ lực giải quyết các tranh chấp chủ quyền về biển đảo ở cả hai khu vực biển Hoa Đông và Biển Đông. Mặt khác, Nhật Bản cũng khẳng định vai trò của mình đối với khu vực Đông Nam Á, thông qua chính sách viện trợ không hoàn lại các trang thiết bị cho những lực lượng hoạt động trên biển của các nước thành viên ASEAN, và như vậy Nhật Bản không mong muốn vị trí của mình bị giảm sút trước sự cạnh tranh của Trung Quốc.

Kết luận

Khu vực Biển Đông là địa bàn chiến lược quan trọng để các nước lớn tranh giành ảnh hưởng và kiểm chế lẫn nhau trong quá trình cùng hợp tác và cạnh tranh. Sự can dự của Nhật Bản vào vấn đề Biển Đông và tác động đối với Trung Quốc trong quá trình triển khai thực hiện chiến lược cường quốc biển là ví dụ điển hình. Trong bối cảnh hiện nay, Nhật Bản liên tục đẩy mạnh hợp tác an ninh, quốc phòng với các thành viên của ASEAN. Kể từ sau Chiến tranh Lạnh, Nhật Bản đều đặn củng cố quan hệ với các quốc gia ASEAN dưới hình thức trao đổi quốc phòng, chủ yếu tập trung vào các cuộc tham vấn cấp cao và đàm phán cấp sự vụ, cùng các cuộc đối thoại an ninh song phương nhằm mục đích tạo dựng lòng tin và nâng cao tính minh bạch. Tuy nhiên, thời gian gần đây, Nhật Bản đã chuyển tới một mức độ cao hơn của *hợp tác* gồm các cuộc tập trận song phương và những thỏa thuận về thiết bị quốc phòng với các quốc gia thành viên ASEAN.

Sau cuộc họp của các Bộ trưởng Bộ Quốc phòng đầu tiên giữa Nhật Bản và các nước ASEAN vào tháng 11/2014, khối ASEAN hiện đang trở thành một trong những đối tác khu vực chủ chốt của Nhật Bản về các vấn đề an ninh, sau Mỹ, Australia, Hàn Quốc và Ấn Độ. Những đặc trưng của *ngoại giao quốc phòng* Nhật

Bản áp dụng với ASEAN có thể gói gọn trong ba điểm sau đây: mở rộng sự hiện diện, tăng cường quan hệ đối tác và chia sẻ các chuẩn mực và quy tắc chung thông qua những quan hệ đối tác này. Cụ thể là Nhật Bản tăng cường viện trợ những trang thiết bị, phương tiện tàu tuần tra, tổ chức đào tạo, tập huấn tại Nhật Bản đối với lực lượng chấp pháp và hải quân của các nước ASEAN để thực hiện năng lực kiểm tra, kiểm soát trên biển. Thách thức khác là sự hạn chế rất lớn về năng lực trên không - trên biển của các nước Đông Nam Á ven biển. Một ý tưởng nhằm giúp cải thiện vấn đề này sẽ là xây dựng một mạng lưới hoạt động chung trong khu vực, nhờ đó các bên tham gia ven biển cung cấp thông tin trên không-trên biển, Nhật Bản và Mỹ cung cấp thông tin vệ tinh và thông tin từ bên ngoài. Tất cả các quốc gia tham gia sẽ lấy thông tin miễn phí từ mạng lưới này. Nếu hoàn thành, đây có thể trở thành một công cụ chủ chốt nhằm cải thiện khả năng hoạt động khu vực của các quốc gia tham gia và có thể khuyến khích họ có những hành động hợp tác và phối hợp chống lại hành vi gây hấn của bất kỳ quốc gia nào. Để giúp phát triển những khả năng này, Nhật Bản và Mỹ cần phải cùng nhau hỗ trợ việc xây dựng năng lực của các nước Đông Nam Á ven biển.⁽²⁴⁾

N T M

CHÚ THÍCH

- (1) <http://nghiencuubiendong.vn/nghien-cuu-nuoc-ngoai/5778-quan-diem-va-loi-ich-cua-nhat-ban-o-bien-dong>. Cập nhật ngày 08 tháng 4 năm 2016.
- (2) “Các bên đương sự trong các cuộc tranh chấp, mà việc kéo dài các cuộc tranh chấp ấy có thể đe dọa đến hoà bình và an ninh quốc tế, trước hết, phải cố gắng tìm cách giải quyết tranh chấp bằng con đường đàm phán, điều tra, trung gian, hòa giải, trọng tài, tòa án, sử dụng những tổ chức hoặc những điều ước khu vực, hoặc bằng các biện pháp hoà bình khác tùy theo sự lựa chọn của mình”. Trích khoản 1, Điều 33 của *Hiến chương Liên Hiệp Quốc*.
- (3) Permanent Court of Arbitration - PCA-Tòa án Trọng tài thường trực quốc tế.
- (4) <http://www.qdnd.vn/thoi-su-quocte/doi-song-quocte/phan-ung-cua-cac-nuoc-ve-phan-quyet-cua-toa-trong-tai-thuong-truc-482939>. Cập nhật ngày 12 tháng 7 năm 2016.
- (5) East Asian Community.
- (6) Thủ tướng Shinzo Abe hoan nghênh Trung Quốc và ASEAN tổ chức đối thoại xung quanh vấn đề chủ quyền trên Biển Đông. Ông bày tỏ hy vọng lời nói của Trung Quốc rằng sẽ không quân sự hóa trên biển tại Hội nghị Đông Á diễn ra vào năm 2015 trở thành hiện thực, đối thoại nên được tổ chức làm tiền đề duy trì sự tự kiềm chế và phi quân sự hóa theo luật pháp quốc tế. Hơn nữa, Thủ tướng Shinzo Abe cho rằng phán quyết của Tòa Trọng tài không công nhận yêu sách chủ quyền của Trung Quốc trong đường 9 đoạn trên Biển Đông sẽ ràng buộc Trung Quốc và Philippines, hai bên tuân thủ phán quyết và giải quyết xung đột một cách hòa bình.
- (7) *Xem thêm*: Nguyễn Thanh Minh, “Chính sách hiện đại hóa lực lượng hải quân của một số nước Đông Nam Á trong bối cảnh hiện nay”, Tạp chí *Nghiên cứu Đông Nam Á*, số 1/2017.
- (8) Japan Self Defense Force.

- (9) <http://www.tapchiconsan.org.vn/Home/Binh-luan/2016/41441/Chinh-sach-an-ninh-moi-cua-Nhat-Ban-Nhung-tac-dong-doi.aspx>.
- (10) <http://news.zing.vn/chinh-quyen-trump-khai-tu-chinh-sach-tai-can-bang-ve-chau-a-post728814.html>. Cập nhật ngày 16/3/2017.
- (11) Cho đến thời điểm năm 2016, hệ thống quy phạm pháp lý quốc tế chưa có quy định về vùng nhận diện phòng không, nhưng trong thực tiễn ở một số khu vực và thời điểm lịch sử nhất định đã có tuyên bố về vùng nhận diện phòng không.
- (12) *Thông tin Khoa học quân sự*, Trung tâm Thông tin Khoa học quân sự, Bộ Quốc phòng số ra ngày 10/10/2014, tr.12.
- (13) Trong hai ngày 07 và 08 tháng 9 năm 2016, Hội nghị cấp cao ASEAN và Hội nghị Thượng đỉnh Đông Á đã diễn ra tại Viên Chăn, Lào.
- (14) http://www3.nhk.or.jp/news/html/20160908/k10010676241000.html?utm_int=news-politics_contents_list-items_045.
- (15) Japan Maritime Self-Defense Force.
- (16) Japanese Coast Guard.
- (17) Philippines Coast Guard.
- (18) Lực lượng của Nhật Bản đứng thứ ba trong các nước tham gia tập trận.
- (19) ASEAN Defence Minister' s Meeting - Plus.
- (20) Center for Strategic and International Studies.
- (21) <http://nld.com.vn/chinh-tri/viet-nhat-tang-cuong-hop-tac-hai-quan-khong-quan-canh-sat-bien-20170708002425145.htm>. Cập nhật ngày 08 tháng 7 năm 2017.
- (22) <http://tapchiquptd.vn/vi/binh-luan-phe-phan/doi-net-ve-chinh-sach-quoc-phong-cua-nhat-ban/5234.html>. Cập nhật ngày 21 tháng 3 năm 2014.
- (23) <http://tapchiquptd.vn/vi/binh-luan-phe-phan/doi-net-ve-chinh-sach-quoc-phong-cua-nhat-ban/5234.html>.
- (24) <http://nghiencuubiendong.vn/nghien-cuu-nuoc-ngoai/5778-quan-diem-va-loi-ich-cua-nhat-ban-o-bien-dong>. Cập nhật ngày 08 tháng 4 năm 2016.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Nguyễn Thanh Minh, “Nhìn lại chặng đường tham gia Công ước Liên Hiệp Quốc về Luật Biển quốc tế năm 1982 của Việt Nam giai đoạn 1994 - 2015”, Tạp chí *Nghiên cứu Lịch sử*, số 2/2016.
2. Nguyễn Thanh Minh, “Quá trình phân định biển giữa Việt Nam với các quốc gia trong khu vực Biển Đông”, Tạp chí *Lịch sử Đảng*, số 7/2016.
3. “Nhật Bản can dự vào vấn đề Biển Đông: Xu hướng phát triển và mục tiêu chiến lược”. *Vietnam+*, ngày 03/9/2016.
4. “Nhật Bản: Phán quyết của PCA về Biển Đông có tính ràng buộc pháp lý”. *Thông tấn xã Việt Nam*, ngày 01/9/2016.
5. Marwyn S. Samuels (1982), *Tranh chấp Biển Đông*, Methuen, New York and London.
6. Nguyễn Q. Thắng (2008), *Hoàng Sa - Trường Sa lãnh thổ Việt Nam nhìn từ công pháp quốc tế*, Nxb Tri thức.

7. Nguyễn Toàn Thắng (2009), “Vấn đề thụ đắc lãnh thổ trong luật quốc tế”, Chuyên đề thuộc đề tài nghiên cứu cấp nhà nước: *Cơ sở pháp lý về chủ quyền của Việt Nam đối với hai quần đảo Trường Sa - Hoàng Sa do Trung tâm Luật Biển và Hàng hải Quốc tế chủ trì.*
8. Nguyễn Thanh Minh, “Chính sách hiện đại hóa lực lượng hải quân của một số nước Đông Nam Á trong bối cảnh hiện nay”, Tạp chí *Nghiên cứu Đông Nam Á*, số 1/2017.

TÓM TẮT

Về tranh chấp chủ quyền, quyền chủ quyền và quyền tài phán ở Biển Đông, Nhật Bản là quốc gia không liên quan trực tiếp, tuy nhiên Biển Đông có vai trò quan trọng trong tuyến hàng hải huyết mạch từ Trung Đông đến lãnh hải Nhật Bản. Do vậy, trong thời gian gần đây, Nhật Bản liên tục thể hiện quan điểm kiên quyết, nhất quán về vấn đề Biển Đông và tạo ra những thách thức mới cho Trung Quốc, đặc biệt là tham vọng trỗi dậy của Trung Quốc qua chiến lược *Con đường Tơ lụa trên biển* thế kỷ XXI. Bài viết nhằm góp phần làm rõ hơn sự can dự của Nhật Bản vào vấn đề Biển Đông và tác động của việc can dự đối với Trung Quốc trong quá trình triển khai thực hiện chiến lược cường quốc biển.

ABSTRACT

JAPAN'S STANCE ON THE EAST SEA AND ITS IMPLICATION TOWARD CHINESE STRATEGY

Japan has no direct involvement in the disputes on the historic rights, sovereign rights, and jurisdiction in the East Sea, but the Sea takes an important role in providing a bloodline sea route from the Middle East to Japanese territorial waters. Consequently, during these days Japan constantly expressed its firm and consistent stance on the East Sea issue and created new challenges to China, especially to China's rising ambition by the strategy of the 21st Century Maritime Silk Road. The article aims to make clear Japanese involvement to the East Sea issue and its effect on China's maritime strategy.